ACADEMIA
Accelerating the world's research.

İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Yönü: İşsizlik Psikolojisi

Salih Dursun

Related papers

Download a PDF Pack of the best related papers

Suc_Onleme_Sempozyumu_Bildiriler_Kitabi.pdf
serpil aytaç

Suç Önleme Sempozyumu bildiriler kitabı
serpil aytaç, Hakan Aksoy

Suç Önleme Sempozyumu Bildiriler Kitabı (Tam Metin)
Ruhi Yiğit, serpil aytaç, Habib Ozdemir, burak gönültaş, Uğur Argun

İşsizliğin sosyo-psikolojik yönü: İşsizlik psikolojisi

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2011 Küresel İstihdam Eğilimleri raporuna göre, dünya genelinde 2010 yılında işsiz sayısı 2007 yılına göre 26,7 milyon artarak, 205 milyon olmuştur. Ayrıca raporda, dünya genelinde işsizlik oranı 2010 yılı için % 6,2'dir. Bu oran 2009 yılı için % 6,3 ve 2005 yılı için % 5,6'dır. Buna göre, 2005 yılından itibaren dünya genelinde artan bir işsizlik oranı dikkati çekmektedir. Gençler arasında (15-24 yaş grubu) işsizlik oranı ise 2009 yılında 29,6 milyon iken 2010 yılında 77,7 milyona düşmekle beraber, bu rakamlar 2007 yılına göre (73,5 milyon) yüksekliğini korumaktadır. Küresel ölçekte genç işsizliği oranı ise 2007 yılında % 11,7 iken 2010 yılında % 12,6'ya yükselmiştir.

İşsizlik sorunu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Tablo 1, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de istihdam ve işsizlikle ilgili temel verileri göstermektedir.

Tablo 1. Mevsim etkilerinden arındırılmamış temel işgücü göstergeleri (Ağustos 2011)

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Kurumsal olmayan nüfus (000)	71 440	72 523	49 216	49 590	22 224	22 933
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	52 645	53 734	36 615	37 015	16 030	16 719
İşgücü (000)	26 166	27 406	17 279	17 840	8 887	9 565
İstihdam (000)	23 195	24 884	14 856	15 770	8 339	9 114
İşsiz (000)	2 971	2 521	2 423	2 070	548	451
İşgücüne katılma oranı (%)	49,7	51,0	47,2	48,2	55,4	57,2
İstihdam oranı (%)	44,1	46,3	40,6	42,6	52,0	54,5
İşsizlik oranı (%)	11,4	9,2	14,0	11,6	6,2	4,7
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	14,5	11,9	14,5	12,1	14,1	10,9
Genç nüfusta işsizlik oranı[1] (%)	21,1	18,6	25,6	22,4	12,7	11,8
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	26 478	26 328	19 336	19 175	7 143	7 154

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus

Dr. Salih DURSUN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı

işsizlik, ekonomik ve toplumsal bir problem olmasının yanında, bireyler açısından da psikolojik sonuçları olan, hem bireyler ve aileleri hem de toplumlar açısından farklı sorunlara kaynaklık eden bir olgudur.

Yandaki tabloya göre, Türkiye'de işsizlik oranı % 9,2'dir. Buna göre, işgücü içersinde yer alan yaklaşık 3 milyon kişi işsiz durumdadır. İşgücüne katılma oranı ise % 51 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, Türkiye'de gençler arasında işsizlik oranının dünya ortalamasının oldukça üzerinde bir seyir izlediği dikkati çekmektedir (%18,6).

İşsizlik sorunu gelişmişlik ayrımı olmaksızın tüm toplumların çözüm aradığı sosyo-ekonomik sorunların başında gelmektedir. Çünkü, işsizlik, ekonomik ve toplumsal bir problem olmasının yanında, bireyler açısından da psikolojik sonuçları olan, hem bireyler ve aileleri hem de toplumlar açısından farklı sorunlara kaynaklık eden bir olgudur (Yılmaz ve diğerleri, 2004:164).

Günümüz toplumlarında "çalışma" insanlar için yaşamın tek merkezi konumundadır (Keser, 2009:6). İnsanların çalışma hayatı içersinde yer almalarının öncelikli nedeni, yaşamlarını idame ettirecekleri bir gelire sahip olmaktır. Diğer taraftan, çalışma veya bir işe sahip olma, bir gelir getirmesinin (ekonomik boyut) yanında, psikolojik ve sosyal boyutu olan bir kavramdır. Bir iş sahibi olmanın bireye sağlayacağı psikolojik ve sosyal katkıları şu şekilde belirtmemiz mümkündür (Tınar, 1996:7-8):

- İşyeri başka insanlarla tanışılan, yeni arkadaşlıklar ve sosyal iletişimin kurulduğu mekânlardır. Bu özelliğiyle, işbirliği kurma, dayanışma ve paylaşma gibi sosyal yeteneklerin gelişmesine aracılık etmektedir.
- İş, çalışan insan ve ailesine bir sosyal statü sağlar.
- İş, insanın kendisine saygısının, toplum için yararlı bir şeyler gerçekleştirme duygusunun önemli bir kaynağıdır.
- İnsanın bir aidiyet ve kimlik duygusu oluşturmasında, işin rolü çok büyüktür.
- Çalışma yaşamı, insanın belirli bir düzen içersinde yaşama ihtiyacına cevap verir ve zamanın periyodik algılanmasını sağlar.
- İş, sağladığı gelir ile iş dışı yaşamın da maddi temelini oluşturmakta, özel yaşamın şekli ve boş zamanı şekillendirme biçiminin de önemli bir belirleyicisi olmaktadır.

Ayrıca, çalışma psikolojik bir haz kaynağıdır. Bireyin çalışma esnasında bir takım başarılar elde etmesine ve kişisel saygınlığını geliştirmesine yardımcı olmaktadır.

Aile veya toplumdan işsiz kaldığı dönemde yeterli sosyal desteği sağlayan birey, yaşamış olduğu işsizlik psikolojisi ile baş edebilmede daha başarılı olabilmektedir.

Bu tatmin ise sadece iş yaşamıyla sınırlı kalmamakta, genel yaşam tatmininin de artmasına neden olmaktadır (Keser, 2009: 60).

İşsizlik konusunda popüler araştırma konularından biri de, işsizliğin bireyin psikolojik ve fiziksel sağlığı üzerine olan etkilerinin incelenmesidir. Bu konuda ilk olarak 1930'larda Büyük Bunalım sırasında başlayan ve günümüze değin devam eden birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda işsizliğin birey üzerindeki etkisi farklı araştırma yöntemleri kullanılarak test edilmeye çalışılmıştır. Bunların başında ise, vaka çalışmaları, işsiz bireylerle çalışan bireyleri karşılaştıran kesitsel araştırmalar, bireyleri çalıştıkları dönem ile işsiz kaldıkları dönem veya işsiz oldukları dönem ile çalışmaya başladıkları dönem arasında izleyen boylamsal araştırmalar ve ulusal veya bölgesel işsizlik oranlarını akıl hastanesi başvuruları ve intihar oranları endeksleri ile karşılaştırma gelmektedir (Wanberg ve diğerleri, 2009: 296-297). Bu çalışmalardan elde edilen bulguların ortak özelliği ise işsizliğin birey üzerinde psikolojik (stres, depresyon, kaygı, öz güven kaybı vb.) ve fiziksel sağlığı (uykusuzluk, baş ve mide ağrıları, vücut direncinin düşmesi, vb. gibi çeşitli somatik rahatsızlıklar) ilişkili olduğudur.

Çalışırken işsiz kalmak veya işgücü piyasasında iş bulamamak insan hayatında derin izler bırakan bir olaydır. İşten yoksunluk beraberinde şunları da getirmektedir (Tınar, 1996: 105):

- Ekonomik güvencenin ve hayatı idame ettirebilmek için gerekli gelir kaynağının kaybı
- "Ailenin geçimini sağlayan kişi" rolünün sona ermesi
- Zaman duygusunun ve buna bağlı düzen algısını kaybetme
- Bireysel (kariyer) ve sosyal (kabul görme) mesleki perspektifin yok olması; bunun yerine sosyal açıdan dışlanmışlıkla karşı karşıya kalma
- İş ortamındaki ve sosyal çevredeki sosyal ilişkilerden yoksun kalma
- Bir yaşam ifadesi ve bir şeyler yapma veya işe yarama duygusunun tatmin yeri olarak işteki meşguliyetin yitirilmesi
- Topluma yararlı olma duygusunun kaybı

Diğer taraftan, işsizliğin neden olduğu sosyo-psikolojik sorunlar, toplumdan topluma ve bireyden bireye değişen bir yapı sergilemektedir. Diğer bir ifade ile herkes işsizliğin olumsuz sonuçlarından aynı şekilde etkilenmemektedir.

Örneğin, işsizlik sigortası sisteminin etkin olarak işlev kazandığı toplumlarda, işsizliğin sosyo-psikolojik etkileri nispeten daha az olabilmektedir. Diğer taraftan aile veya toplumdan işsiz kaldığı dönemde yeterli sosyal desteği sağlayan birey, yaşamış olduğu işsizlik psikolojisi ile baş edebilmede daha başarılı olabilmektedir. İşsizliğin neden olduğu psiko-sosyal sorunları şu başlıklar altında incelememiz mümkündür.

1-Stres, Depresyon ve Kaygı Düzeylerindeki Artış: İşsizliğin psikolojik boyutunu ele alan birçok çalışmada, işsiz kalmanın çalışanların stres, depresyon ve kaygı düzeylerinin artması gibi mental sağlıkları üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür psikolojik rahatsızlıklar, çalışan veya bir iş sahibi olan insanlarda da görülmekle beraber, işsiz veya işini kaybetmiş insanlarda etkisi hem daha uzun olmakta hem de daha ciddi sonuçlara neden olmaktadır. Örneğin, Linn ve diğerleri'nin (1985) ABD'de 300 erkek üzerinde yaptığı çalışmada işsiz bireylerin çalışan bireylere göre depresyon ve kaygı düzeyleri anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Bir başka çalışmada ise, Murphy ve Athanasou (1999) tarafından 1986-1996 yılları arasında İngiltere, Norveç, ABD, Almanya, Avustralya, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde yapılan ve 16 çalışmayı ele alan meta analiz çalışmasında, işsizliğin akıl sağlığı üzerine etkileri ortaya konulmuştur. Bu çalışmalardan elde edilen ortak sonuç, işsizliğin akıl sağlığı üzerine olumsuz etkilerinin bulunduğu yönündedir. Örneğin, ele alınan çalışmalardan birinde (Bolton ve Oatley, 1987) işsiz grupların çalışan gruplara göre 1 veya 2 kez daha depresif duygular taşıdığı, bu grupların tekrar istihdam edildikleri durumda depresyon eğilimlerinin anlamlı bir şekilde düştüğü yönündedir. Türkiye'de bu konuda Kumaş (2001) tarafından işsizler üzerinde yapılan çalışmada, işsizlerde işsiz olmanın yarattığı duygular sıralamasında ilk sırayı % 19 ile stres almakta, ardından % 9 ile moral bozukluğu ve % 6,8 ile kaygı gelmektedir. Yüksel'in (2003) Ankara'da 182 işsiz üzerinde yapmış olduğu çalışmasında ise, işsizlerin %86,3'ünün depresyon içinde olduğu tespit edilmiştir.

Cinsiyet açısından baktığımızda ise, işsizliğin etki düzeyi, ailenin geçimini sağlayan kişi rolünü erkeğin üstlendiği durumlarda, gerek ailenin gerekse de toplumun baskısı nedeniyle, erkek işsizler, bu sorunları kadınlara göre daha yoğun olarak yaşayabilmektedir. Örneğin, Çizel ve diğerleri (2011) tarafından Antalya'da İşkur'a başvuran işsizler üzerinde yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgulara göre, işsizlik süresince erkekler, kadınlara göre daha fazla parasal sıkıntı ve psikolojik sorun yaşamaktadırlar.

2- Öz Saygının ve Kendine Güven Duygusunun Zedelenmesi: İşsiz kalan insan, kendi kimliği ve sosyal statüsünün belirlenmesinde önemli bir rol oynayan bir faktörden yoksun kalmanın boşluğunu yaşayarak kendine olan saygısını yitirebilir (Tınar, 1996:108). Mlomo'nun (1996) Güney Afrika'da yapmış olduğu çalışmada işsizlerin % 41'inin düşük öz saygıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Türkiye'de ise bir insan kaynakları sitesinde yapılan anket sonucunda, "işsizlik psikolojinizi nasıl etkiledi?" sorusuna katılımcıların % 15,45'i "kendime olan güvenim azaldı" şeklinde cevap vermiştir (http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/291546.asp).

Diğer taraftan, bu güven kaybı ve öz saygıda azalma, işini kaybeden bireyin tekrar iş arama girişimlerinin de azalmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, işsizlik süresi uzadıkça kişinin kendine olan güveni ve saygısı da gittikçe azalmaktadır.

3-Topluma ve Aileye Karşı Roldeki Çatışmalar: İşini kaybeden insan en önemli toplumsal bağlarından birini de kaybetmiş olmaktadır. İş ortamından ve sosyal ilişkilerinden yoksun kalan birey, kendini önemli bir boşluk içinde hissetmeye başlayacaktır. Özellikle kişi, tekrar iş bulma konusunda sürekli hayal kırıklığı yaşıyorsa, toplumdan kopmaya ve izole olmaya, sosyal ilişkilerden kaçmaya, hatta eski iş arkadaşlarıyla bile görüşmemeye başlamaktadır. Diğer taraftan, bu duruma, ailedeki dengelerin değişimi sonucu, aileye karşı rolünü ve otoritesini kaybetmesi eşlik etmeye başlayacaktır (Kumaş, 2001:122-123). Aşağıda değinileceği üzere aile içinde yaşanan bu denge bozulması, aile içi geçimsizlik ve boşanma oranlarındaki artışı da beraberinde getirecektir.

4-İşsizliğin Getirdiği Psiko- Somatik Sorunlar: İşsizlik sonucu yaşanan psikolojik baskı, somatik rahatsızlıkları da beraberinde getirmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre, işsiz kalma şu somatik rahatsızlıkları da beraberinde getirmektedir (Tınar, 1996:106):

- Beslenme bozuklukları
- Kas yapısının zayıflaması
- Vücut direncinin zayıflaması, bulaşıcı hastalıkların artışı, salgın hastalık riskinin artması
- Mide-bağırsak rahatsızlıkları, kalp ve dolaşım hastalıkları gibi psiko-somatik şikayetlerde artış
- Tansiyon, kolesterol vb. sağlık göstergelerindeki değişmeler
- Raşitizm hastalığında artış
- Direncin azalması ve kötü bakım nedeniyle deri hastalıklarında artış
- Bebek ve çocuk ölümlerinde artış
- İş yapma gücünün azalması

5- İşsizliğin Sosyal Maliyeti: İşsizliğin etkileri yalnızca işsiz kalan bireyle sınırlı kalmamakta, aile ve toplum açısından da önemli maliyetlere neden olmaktadır. İşsizlik toplumda aile kurumunun zedelenmesine ve boşanma oranlarında artışa neden olabilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu bir çalışmada, eş ile yaşanan sorunlar sıralamasında "ev ve çocuklar ile ilgili sorumluluklar" % 34,6 ile birinci sırada yer alırken, "aile gelirinin yetersizliği" % 31,6 ile ikinci sırada gelmektedir. Buna göre, iş kaybı nedeniyle yaşanan gelir kaybının aile içi geçimsizlik ve boşanma ile sonuçlanabilecek bir sürece neden olacağı söylenebilir.

İşsizliğin neden olduğu diğer bir toplumsal maliyet ise, suç oranlarındaki artıştır. Suç oranları birçok faktörden etkilenmekle beraber, işsizlik, özellikle mala karşı işlenen suçlarda artışa neden olabilecek sosyal bir faktör olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Ata (2011) tarafından yapılan çalışmada, işsizlik oranının, kişi başına düşen suç sayısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif işaretli bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır. Dursun ve diğerleri (2011) tarafından yapılan bir başka çalışmada da, hırsızlık, cebri hırsızlık (gasp), dolandırıcılık, rüşvet, zimmet ve para ve mal kaçakçılığı gibi ekonomik getirisi olan suçlar ile işsizlik arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu iki çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, işsizlik oranlarındaki artış, suç faaliyetinin de artmasına yol açmaktadır. İşsizliğin sosyal maliyetleri boşanma ve suç oranlarındaki artışla sınırlı olmayıp, intihar oranlarının artışı, toplumsal çatışmaların artması ve toplumsal huzurun bozulması, toplumda ahlaki çözülmeler gibi birçok alanda da önemli sorunlara neden olabilmektedir.

SONUÇ YERİNE

YUKARIDA kısaca ele alınmaya çalışıldığı üzere, insanlar için bir iş sahibi olmak maddi gelirin ötesinde, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları da karşılayan bir etkiye sahiptir. İşsizliğin yol açtığı sorunlar ise, yalnızca bireyi etkilememekte, aile ve toplum üzerinde de zaman zaman telafisi mümkün olmayan sonuçlara neden olabilmektedir. Bu nedenle işsizlik sorununa, yalnızca ekonomik açıdan yaklaşmamak, psikolojik ve sosyal boyutun da her zaman göz önünde tutulması gerekmektedir. İşsiz kişilerin maddi ihtiyaçlarının göz önünde tutulması gerekmekle beraber, diğer psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının yalnızca istihdam içinde yer almaları ile sağlanacağı unutulmamalıdır. Bu açıdan, ekonomik ve sosyal kalkınma ve gelişme ancak sağlıklı bir toplumla mümkündür. Sağlıklı toplumlar ise fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı birey ve ailelerden meydana gelmektedir.

KAYNAKLAR

- Ata, A. Y. (2011), "Ücretler, İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişki: Yatay-Kesit Analizi", Çalışma ve Toplum, 4, ss.113-134.
- Çizel, R.B., Güzeller, C.O. ve Mütevellioğlu, N. (2011), "İşsizliğin Piskolojik Sonuçları: Antalya Örneği", Çalışma İlişkileri Dergisi, 2 (2), ss.26-41.
- Dursun, S., Aytaç, S., Berkay, F. ve Topbaş, F. (2011), "The Effects of Unemployment and Income on Crime: A Panel Data Analysis on Turkey", 16th Word Congress International Society for Criminology, Kobe, Japan.
- Keser, Aşkın (2009), "Çalışma Psikolojisi", Ekin Yayınevi, Birinci Baskı, Bursa.
- Kumaş, Handan (2001), "İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri", Dokuz Eylül Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(4), ss.1-425.
- Linn, M. W., Sandifer, R., and Stein, S. (1985), "Effects of Unemployment on Mental and Physical Health", Am J Public Health, 75, pp.502-506.
- Mlomo, Vuyelwa Christa (1996), "Psychological Correlates of Unemployment: Low Self-Esteem and Depression", Applied Master of Arts (MA) Clinical Psychology, University of Zululand.
- Murphy, G.C. ve Athanasou, J. A. (1999), "The Effect of Unemployment on Mental Health", Journal of Occupational and Organizational Psychology, 72, pp.83-99.
- Tınar, Mustafa Yaşar (1996), "Çalışma Psikolojisi", Birinci Baskı, İzmir.
- Wanberg, C.R., Kammeyer-Mueller, J.D. Ve Shi, K. (2009), "İş Kaybı ve İşsizlik Deneyimi: Uluslar arası Araştırmalar ve Perspektifler", "Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi El Kitabı 2. Cilt", (Ed:Neil Anderson, Deniz S. Öneş, Handan Kepir Sinangil ve Chockalingam Viswesvaran), Birinci Baskı, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, Tuncay, Fidan, Fatma ve Karataş, Veli (2004), "İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Sonuçları: Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Bireylerin Tutumları Bir Alan Araştırması", Sosyal Siyaset Konferansları, 48.
- Yüksel, İlhan (2003), "İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği), C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4(2), ss.21-38.
- http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_150440.pdf (Erişim:06.12.2011).
- http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/291546.asp (Erişim:15.12.2011).
- http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=25&ust_id=8 (Erişim 01.12.2011).